

BUGU

Dil ve Eğitim Dergisi

BUGU
Journal of Language and Education

6/1, 64-80

TÜRKİYE

www.bugudergisi.com

E-ISSN: 2717-8137

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 21.02.2025

Makale Kabul Tarihi: 13.03.2025

Ören Doğan, S. ve Oyman, R. N. (2025). Derviş-i Abdal Musa'nın mirasının bugünkü yansımaları: Modern Türk kültüründe varlığı, etkileri ve minyatür sanatı ile belgelenmesi. *BUGU Dil ve Eğitim Dergisi*, 6(1), 64-80. <http://dx.doi.org/10.46321/bugu.1184>

DERVİŞ-İ ABDAL MUSA'NIN MİRASININ BUGÜNKÜ YANSIMALARI: MODERN TÜRK KÜLTÜRÜNDE VARLIĞI, ETKİLERİ VE MİNYATÜR SANATI İLE BELGELENMESİ*

YL Öğrencisi Sevcan ÖREN DOĞAN

Süleyman Demirel Üniversitesi sevcanoren@gmail.com ORCID

Prof. Naile Rengin OYMAN

Süleyman Demirel Üniversitesi renginoyman35@gmail.com ORCID

Öz

Anadolu'nun zengin kültürel mirası içinde Alevi-Bektaşî geleneği, toplumsal ve tarihsel bağlamda önemli bir yer tutmaktadır. Bu geleneğin önde gelen isimlerinden olan Derviş-i Abdal Musa, 14. yüzyılda yaşamış bir Anadolu erenidir. Derviş-i Abdal Musa, derin tasavvufî düşünceleri, toplumsal öğretileri ve insana attığı değerlerle tanınmaktadır. Bektaşî inancı; insan sevgisi, hoşgörü, doğayla uyum, adalet ve eşitlik gibi evrensel değerlere dayanmaktadır. Hacı Bektaş-ı Veli'den sonra bu değerleri ve öğretileri sürdüren önemli bir figür olarak kabul edilen Derviş-i Abdal Musa, Bektaşî geleneğinin korunmasını sağlayarak bu geleneğin gelecek nesillere taşınmasını sağlamıştır.

Bu araştırma, Derviş-i Abdal Musa'nın Bektaşî geleneğindeki rolünü ve modern Türk kültüründeki yansımalarını incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada betimsel analiz kullanılmıştır. Birincil ve ikincil kaynaklar sistematik bir şekilde değerlendirilmiştir. Abdal Musa ile ilişkilendirilen ritüel, uygulamalar ve anlatılar ele alınarak, minyatür sanatındaki eksikliklerinin giderilmesi amaçlanmıştır. Efsaneler, Osmanlı ve geleneksel Türk sanatına özgü tekniklerle görselleştirilerek sanatsal bir belgeleme süreci gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Abdal Musa, Bektaşî gelenekleri, Tekke köyü, minyatür sanatı, Türk edebiyatı.

* Bu makale Prof. Naile Rengin OYMAN danışmanlığında Sevcan ÖREN DOĞAN tarafından hazırlanmakta olan "Antalya Elmalı Yöresi Tekke Köyünde Yaşayan Derviş-i Abdal Musa Efsanelerinin Günümüz Anlatımlarının Mînyatüre Aktarılması" başlıklı yüksek lisans tezinden hareketle üretilmiştir.

TODAY'S REFLECTION OF DERSH-I ABDAL MUSA'S LEGACY: HIS PRESENCE IN MODERN TURKISH CULTURE, ITS IMPACT AND DOCUMENTATION WITH MINIATURE ART

Abstract

Within the rich cultural heritage of Anatolia, the Alevi-Bektashi tradition holds a significant place in both social and historical contexts. One of the prominent figures of this tradition, Derviş-i Abdal Musa, was a 14th-century Anatolian dervish known for his profound Sufi philosophy, social teachings, and the value he placed on humanity. The Bektashi faith is based on universal values such as love for humanity, tolerance, harmony with nature, justice, and equality. Following Hacı Bektaş-ı Veli, Derviş-i Abdal Musa played a crucial role in preserving these values and ensuring the continuity of the Bektashi tradition for future generations.

This study employs a qualitative research method to examine the role of Derviş-i Abdal Musa within the Bektashi tradition and his influence on modern Turkish culture. Descriptive analysis method were applied, and primary and secondary sources were systematically evaluated. Rituals, practices, and narratives associated with Abdal Musa were analyzed to address gaps in miniature art. Additionally, legends were visualized using techniques unique to Ottoman and traditional Turkish art, contributing to the artistic documentation of oral culture.

Keywords: Abdal Musa, Bektaşî traditions, Tekke village, miniature art, Turkish literature.

Ø. Giriş

Abdal Musa, Anadolu'da Aleviliğin önemli figürlerinden birisi olarak tanınır. Tasavvuf geleneği içinde yer almış özellikle Batı Anadolu'da etkili olmuştur. Tam tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber 13.yüzyıl sonları 14.yüzyıl başlarında yaşadığı bilinmektedir. Hacı Bektaş-i Veli'den sonra onun öğretilerinin yaşatılmasında etkin bir karakterdir. Abdal Musa'nın Velayetnamesi onun ölümünden sonra sevenleri ve dervişleri tarafından oluşturulmuştur (Güzel, 1999, s. 13).

Soy olarak bakıldığında "al-i aba"dan geldiği, annesini küçük yaşta kaybettiği, babasının Seyyit Hasan Gazi, Pirinin Kara Donlu Hacım Sultan (Balım Sultan) ve Hacı Bektaş-i Veli olduğu, ayrıca Hacı Bektaş-i Veli'nin amcası olduğu bilinmektedir (Güzel, 1999, s. 19).

Bektaşî geleneğinin öğretilerini bilmesi; ismini çok duyduğumuz Kadıncık Ana tarafından yetiştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Kadıncık Ana'nın diğer bir adı Kutnu Melek ya da Fatma Bacı olarak da bilinmektedir. Hacı Bektaş-i Veli'nin güvercin donuna bürünerek geldiği Sulucahöyük Kasabasında ilk karşılaştığı kişi olan Kutnu Melek'i kızı olarak kabul etmesi, Kutnu Melek'in de Hacı Bektaş-i Veli'nin ilim-irfan sahibi olduğuna inanması ve öğretilerini öğrenmesi ile bu rolü üstlenmiştir. Abdal Musa'nın Kadıncık Ana'nın yanında kalarak onun müridi¹ olduğu ve Hacı Bektaş-i Veli Türbesinde oturduğu bilinir. Bugün günümüzde halen kadıncık anaların bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca Hacı Bektaş-i Veli'den sonra Abdal Musa Sultan için "Piri Sani" yani Bektaşîliğin önde gelen ikinci derviş-i olarak bahsedilmektedir.

¹ Mürit; irade ve taleplerden, isteyen, arzu eden anlamına gelmektedir. Tasavvuf yoluna tutmaya veya tarikata girmeye karar veren yahut bir kişi anlamında terimdir.

Günümüzde hâlâ “Kadıncık Ana” olarak anılan figürlerin varlığı, Alevi-Bektaşî geleneğinin devam ettiğini göstermektedir.

Onun şiirlerine ve öğretilerine baktığımız zaman; insan sevgisi, hoşgörü, doğa ile barışık bir yaşam, adalet ve eşitlik, zinadan, haramdan uzak durmak, hak yolunda olmak, doğruluktan vazgeçmemek ve dünya malının dünyada kalacağı düşüncesini benimseyerek yaşamak vardır.

Abdal Musa Sultan çevresindeki müritlerine her şeyden önce iyi bir insan olmayı öğretmeye çalışmıştır. Kendisinden sonra da bu öğretilerinin yayılması için nasihatte bulunmuştur. Bu nasihati Abdurrahman Güzel, Velayetnamede şu şekilde aktarmıştır;

Evvvel sırrını kavi (sıkı) sakla, çok söyleme, muin ol, kavgalı yerden kaç bilmediğin kişiye (mukarin) yakın olma, düşmanlığı sabit olan kişi ile dost olma, bir kimsenin başına gelen musibetine gülme, senden ulu kimesnelerle mücadele etme, doğru (müstakim) ol, musibete sabreyle, önce düşün, (fıkr idüb- düşünüb) sonra söyle, her çocuk ve kadına sır ve söz söyleme, ibadetlere ve mala güvenme, halim ve selim ol, inkârcılara (münkirlere) gönül verme, evliyaullahın sözlerini inkarcılara (münkirlere) söyleme, dünyaya fazla meyletme, bir mefaat uğruna başkasına dervişlik satma, zahir padişahına yakın olma, işin olmadan vezir ve sair devlet adamlarının yanına varma, bana iyi desinler diye sofuluk satma, düşmanına yüz verme, her bulduğuna şükret. Zina'dan uzak dur. Elden geldikçe tek başına yemek yeme, pir-daşını gerçek kardaşın bil, evliya ve müşşidden ayrılma, hak divanundan ayrılma, sözünde dur, vaktini boşa harcama. Hz. Peygamber ve Hz. Ali evladına can u gönülden dost ol, sev, daima salavat ile onları hatırla. Allah dostları ile muhabbet ederken; “eyvallah, kerem buyurdunuz” diyerek saygıda bulun. Hz. Muhammed ve Hz. Ali düşmanları olan kâfirlerle dostluk yapma, zira bunların doşluğu sana fayda vermez. Sakin imamlara ihanet edenlere “iyidür” deme. Dış görünüşünü güzelleştirme, gönlünü güzelleştir. Yoldan çıkmış döneğ, pirsiz insanlarla yoldaş olma; zira yol, erkân bozulur. Kötü olma, zira bazı kimesneler yirmi dört saatte bin devre girer, sakın sen o kimesnelerden olma! Zira o kimesneler bu devrelerin hangisinde bulunursa o sıfatla haşr olur, sen Allah yolunda ol, (yalnız Allah'a teslim ol!) vessalam (Güzel, 1999, s. 6).

Derviş-i Abdal Musa'nın Anadolu'nun birçok yerini gezdikten sonra Antalya'nın Elmalı yöresinde yer alan Tekke Köyü'nde dergâhını kurduğu ve burada yetiştirdiği erenleri Anadolu'ya yayarak İslamiyet'in de yayılmasına katkı sağladığı bilinmektedir. Tekke köyündeki dergâhında bugün halen ziyaretçilerinin çok olmasının yanı sıra bu kültürü soydan ayrı benimseyerek yaymaya devam eden entelektüel bir kitlesi de vardır. Modern edebiyat, müzik ve sanat gibi alanlarda da Abdal Musa'nın izlerini görmek mümkündür. Örneđin; alevi müziğinde Abdal Musa'nın adının geçtiği türküler ve nefesler, onun mirasının bir parçası olarak kabul edilir.

1. Yöntem

Bu çalışma, Derviş-i Abdal Musa'nın mirasının modern Türk kültüründeki yansımalarını incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada betimsel analiz yöntemi kullanılarak Abdal Musa'nın öğretilerinin günümüzdeki etkileri tarihsel, kültürel ve toplumsal bağlamda ele alınmıştır.

Veri toplama sürecinde birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılarak; birincil kaynaklar arasında Alevi-Bektaşî topluluklarında gerçekleştirilen ritüeller, sözlü tarih çalışmaları ve günümüzde düzenlenen etkinlikler yer almaktadır. İkincil kaynaklar ise akademik makaleler, kitaplar, araştırma raporları ve sanat eserleri gibi yazılı ve görsel belgelerden oluşmaktadır. Abdal Musa'nın felsefesinin çağdaş edebiyat, sanat ve toplumsal hareketlerdeki yansımaları

analiz edilerek, onun öğretilerinin günümüzce nasıl bir anlam taşıdığı sistematik çerçevede ortaya konmuştur.

2. Ritüel ve Uygulamaları

Abdal Musa, Alevi-Bektaşî geleneğinde merkezi bir figür olarak kabul edilmektedir. Onun ismiyle ilişkilendirilen ritüel ve uygulamalar, bu geleneğin dini pratiklerin ve sosyal dayanışma mekanizmasının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Abdal Musa'ya atfedilen birçok menkıbeler ve hikâyeler onun keramet² sahibi olarak duyulan inancı güçlendirmektedir. Ancak, Derviş-i Abdal Musa'nın günümüzce anlatılan efsanelerinde zaman içerisinde değişime uğradığı ya da tamamen unutulduğu da gözlemlenmektedir.

Abdal Musa adına gerçekleştirilen kurban kesimleri ve adaklar, toplumsal birlikteliği pekiştirmek amacıyla yapılan önemli törenlerdir. Bu törenlerde nefesler okunarak, küs olanların barışması sağlanır ve toplumsal birlik vurgulanır. Bu geleneklerin, Alevi-Bektaşî topluluklarının kültürel devamlılığı açısından önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

“Alevi ve Bektaşîlerin hiçbir kurban kesmezlerse bile mutlaka Abdal Musa Kurbanı kestiklerini, bu kurbanla on iki hizmeti yerine getireceklerine inandıkları, kurbanın yanı sıra özellikle Muharrem ayında Abdal Musa çorbası ve aşuresi dağıttıkları” anlatılmaktadır (Seyirci, 1994, s. 95).

2.1. Derviş-i Abdal Musa Türbesi ve Ziyaret Yerleri

Antalya'nın Elmalı ilçesi Tekke köyünde bulunan Abdal Musa Sultan Türbesi; Alevi-Bektaşî inanç sisteminde yalnızca manevi bir merkez değil aynı zamanda kültürel ve tarihi açıdan da önemli bir ziyaretgâh olarak öne çıkmaktadır. Abdal Musa Sultan, Alevi-Bektaşî toplulukları tarafından ulu bir eren olarak kabul edilmekte ve bu inanç doğrultusunda türbesi, ziyaretçilerin manevi ihtiyaçlarını karşılamak üzere sıklıkla ziyaret edilmektedir. Ziyaretçiler, türbeye gelerek dua eder, Abdal Musa Sultan'dan yardım ve şefaât dileğinde bulunurlar.

Bu ziyaretler sadece bireysel bir ibadet eğilimi olarak kalmaz; aynı zamanda topluluk içerisinde manevi bağları güçlendiren bir ritüel işlevi görür. Türbeye yapılan ziyaretler esnasında çeşitli dini pratikler de yerine getirilir. Özellikle adak adama, kurban kesme ve lokma dağıtma gibi ritüeller bu manevi bağları daha da kuvvetlendiren önemli unsurlar arasında yer alır. Adaklar ve kurbanlar, topluluk üyeleri arasında hem dini sorumlulukları yerine getirme hem de dayanışma ve paylaşımı artırma amacı taşır. Böylece, Abdal Musa Sultan türbesi yalnızca bir ibadet yeri değil aynı zamanda toplumsal ve kültürel değerlerin yaşatıldığı bir merkez olarak da önemli bir rol oynamaktadır.

² Keramet; ermişlerin gösterdiklerine inanılan, doğüstü, şaşkınlık uyandırıcı durumdur.

Foto 1: Abdal Musa Türbesi (Foto: S. Ören Doğan)

Türbe içindeki ziyaretlerini tamamlayan ziyaretçiler, aynı zamanda türbenin bahçesinde ve çevresinde yer alan diğer manevi mekânlara da yönelmektedir. Ziyaretçiler, Budala Sultan Türbesi'ni ziyaret eder, Dur Dağı ve eteklerinde bulunan dilek ağacına dileklerini asar, dilek taşı ve zemzem kuyusunu ziyaret ederek ritüellerini tamamlamaktadır.

Foto 2: Budala Sultan Türbesi (Foto: S. Ören Doğan)

2.2. Abdal Musa Kurbanı

Abdal Musa Kurban'ının kesimi, bölgeden bölgeye farklılık göstermekle birlikte, taşıdığı anlam her yerde aynıdır. Türbenin bahçesinde bulunan ve "Kan Kuyusu" olarak bilinen yer,

Abdal Musa Sultan adına kesilen kurbanların kanının akıtıldığı alandır; ancak bu alan günümüzde kullanılmamaktadır. Kesilen kurbanlardan hazırlanan kavurma, “lokma” olarak adlandırılmakta olup, bu kurban, niyetlerin kabul olması ve bereketin artması amacıyla kesilir. Ayrıca, bu kurban herkese katkıda bulunabilmesi mümkündür.

Foto 3: Kan Kuyusu (Foto: S. Ören Doğan)

Köyün dedesi birliği başlatacak olan kişi lokmanın başında dua eder:

“Bismi şah Allah Allah! Artsın eksilmesin, taşsın dökülmesin, yiyene nur iman ola, hastalar şifa bula, müminler şad ola, münafıklar berbat ola. Üçler, beşler, yediler, On İki İmamlar, on dört masumu paklar, on yedi kemerbestler, Kırklar, seksen bin Rum erenleri, doksan bin Horasan pırları, yüz bin Gayıb erenleri, Hak Muhammed Ali, Pirimiz Hünkar Hacı Bektaşî Veli, Abdal Musa Sultan Kurbanları kabul eyliye, ziyen, keder vemiye” (Atalay, 2024, s. 120-121).

2.3. Cem Törenleri

Cem törenleri; Alevi-Bektaşî geleneğinin en temel ibadet biçimi olarak kabul edilir ve genellikle bir dede ya da baba tarafından yönetilir. Bu törenler, topluluk üyeleri arasında eşitlik, kardeşlik ve hoşgörü gibi değerlerin pekiştirilmesine olanak tanır ve Derviş-i Abdal Musa'nın öğretilerinin aktarılmasına vesile olur.

Törenlerde semahlar dönülür ve gülbenkler³ (ilahiler) okunur. Ayrıca belirli görgü kuralları izlenir ve bu kurallar sırasıyla yerine getirilerek ahlaki değerlerin güçlendirilmesi amaçlanır. Küslerin barışması ve toplumsal birlik sağlanması bu süreçlerin önemli bir parçasıdır. Törenlerde dönülen semahlarla ilgili bir bilgiyi ve öneriyi Prof. Dr. Cengiz Alyılmaz şu şekilde açıklamıştır;

“Tarihî kaynaklara ve günümüzdeki uygulamalara bakıldığında farklı bölgelerde farklı kuralları, türleri ve uygulamaları olsa da aslında semahların da semaların da özünde Tanrı'nın / Allah'ın varlığına ve birliğine inanma, sevgi, saygı, kardeşlik, barış, hoşgörü, birlik, bütünlük, mutluluk ve huzur içinde Tanrı'ya / Allah'a bağlılık bildirme ve ona ulaşma, ruhen ve bedenen temiz olup kötülüklerden arınma /

³ Gülbenk; Mevlevilik, Bektaşîlik, Halvetilik, Kadirilik, Rufailik gibi tarikatlarda hep bir ağızdan yüksek sesle söylenen dua içerikli sözlü edebiyat türüdür. Alevilik Bektaşîlikte dua gülbenk olarak adlandırılır. Gülbenklerde cümleler kısa ve ahenklidir. Dede, baba veya serçem tarafından okunur ve canlar; ‘Allah Allah’ diye duaya katılır.

kurtulma düşüncesinin yattığı görülür. Bünyelerinde yaşayışa, inanişaya / dine, töreye, felsefeye, dile, tarihe, kültüre, sanata ve eğitime dair pek çok değeri barındıran semahların da semahların da korunması, eğitiminin verilip öğretilmesi ve özünün bozulmadan gelecek kuşaklara aktarılması ruh ve beden sağlığı yerinde, kendine ait değerlerle şekillenmiş, bilinçli ve kültürlü bireylerin ve toplumun yetiştirilmesi, bireysel ve toplumsal belleğin oluşturulması, birlik ve bütünlük içinde yaşama arzusunun hayata geçirilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır” (Alyılmaz, 2024, s. 67).

Adalet ve eşitlik vurgusu, Cem törenlerinin en önemli unsurlarından biri olup, tören sırasında on iki hizmet sırasıyla uygulanır. On iki hizmette görev alan kişilerden kısaca şu şekilde bahsedebiliriz;

• Mürşid (dede); bu makam Hz. Muhammedi, Hz. Ali'yi ve Hacı Bektaşî Veli'yi temsil eder. İlim, irfan sahibi bir kişidir.

• Rehber; bu yola girmek isteyen kişilere, taliplere yol göstericidir. Yola girmenin şartlarını, erkânlarını öğretir. Rehber görev itibarı ile İmam Hüseyin'i temsil eder. Kısacası tarikata hazırlama ve bilgilendirme sorumlusudur.

• Gözcü; rehberin, (Pir'in) yardımcısıdır. Hak, Muhammed, Ali yoluna girmiş canları, talipleri, muhipleri⁴, dervişleri gözetler.

• Çerağcı; Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin nurunun, ışığının yakılmasıdır. Cem günleri çerağcılar şamdanları siler, parlatır, kandillerin, gaz lambalarının yağını fitilini ayarlar.

• Zakir; Cemde saz çalıp tevhitleri, deyişleri, mersiyeleri okuyan kişidir. Sesi sedası güzel olan canlardan seçilir. Mürşid'in emri ile cemde zikiri yönetir.

• Süpürgeci (Faraşçı); Cem evinin temizliğini yapan, oturma düzenini sağlayan, yaygıların serilmesi ve düzeltilmesi işine bakan hizmetlidir. Görev itibarı ile Selman'ı Pir'i paki temsil eder.

• Meydancı (İznikçi); Postları makamına göre sıra ve erkâna uygun şekilde yerleştirir. Gözcüye yardım eder.

• Niyazcı (Kurbancı); Ceme gelen canların lokmalarını teslim alan, kurbanlarını kesen, pişiren, sofrayı seren, pişen lokmalarını dağıtan kişidir. Lokma, kişinin alın teri ile helal kazancından olmalıdır. Çalınan maldan, başkasının sırtından kazanılan lokma olmaz.

• Sakkacı; Cem'de canlara su dağıtan, İmam Hüseyin aşkına susuz su sunan kişidir. Su; sevgiyi, marifeti, ilimi, irfanı temsil eder.

• İbriktar; Cem'de elinde leğen, omzunda havlusu ve ibriği ile Canların tarikat abdesti almasını sağlayan kişidir. “El suyu (abdest suyu) dolandır. El suyuna Dede'den başlanır, delilci ve diğer hizmet sahiplerinden sonra sofulara dolandırılır. Yine Dede'ye kadar gelinir. Orada bulunan herkese birkaç damla damlatılır. El, ağız çalkalanır. Kadınlar abdestini evde alıp gelir. Sofular da zaten abdestini evde almış gelmişlerdir. Bu sembolik bir abdest almadır. 12 hizmete dâhil olan bir hizmet oluyor. Artan su ayak değmeyecek bir yere dökülür” (Seyirci, 1994, s. 98).

• Peyikçi (Haberci); Cemi canlara duyuran kişidir. Aynı zamanda Semaha kalkacak olan Canları hazırlayandır.

⁴ Muhib; sufi olmadıkları halde, sufiliği ve tarikat ehline yakınlık duyanlar için kullanılan bir terimdir.

• Kapıcı (Ayakçı); Cemde kapıdan içeri giren Canları karşılayan, giren-çıkan kişileri gözetleyen hizmetlidir.

2.4. Menkıbe ve Hikâyelerin Anlatımı

Derviş-i Abdal Musa'nın hayatı ve kerametlerine dair pek çok efsane günümüze kadar aktarılmıştır. Günümüz inanç sistemi bu doğrultuda güçlenerek varlığını sürdürse de, bazı efsanelerin anlatım şekillerinde değişiklikler gözlemlenmiştir. Söz konusu efsanelerde, Abdal Musa'nın mucizeleri, erdemleri ve öğretileri vurgulanmakta; onun doğüstü yeteneklere sahip bir manevi lider olarak halk üzerindeki etkisi ön plana çıkarılmaktadır. Bu tür anlatılar, aynı zamanda Abdal Musa'nın insan sevgisi, hoşgörü ve adalet gibi evrensel değerlerinin yayılmasında da önemli bir rol oynamaktadır.

Efsaneler arasında, en çok bilinenlerden biri "Derviş-i Abdal Musa'nın Geyik Donuna Bürünmesi" olarak öne çıkmaktadır. Bu menkıbenin ardından "Dur Dağı", "Uçarsu" ve "Solak Değirmen" gibi diğer anlatılar sıralanmakta; bazı durumlarda birkaç efsanenin birbirine bağlantılı olarak aktarıldığı da görülmektedir.

2.5. Aşure Günü

Aşure günü, topluluk üyeleri tarafından çeşitli malzemelerle hazırlanan aşurenin dağıtılmasıyla gerçekleştirilen önemli bir etkinliktir. Aşure ayı tüm Müslümanlar ve özellikle Alevi-Bektaşî inancı içerisinde olan toplumumuz için oldukça önemlidir. Bu ay Hz. Hüseyin'in 'Kerbela' da şehit edilmesinin anma günüdür. Derviş-i Abdal Musa'nın insan ve doğa sevgisi, hoşgörü ve adalet vurgusu Türk kültüründeki en büyük yansımasıdır.

3. Derviş-i Abdal Musa'nın Günümüzce Anlatımı Unutulan Efsaneleri

Türk kültüründe efsaneler, bir toplumun kolektif hafızasını ve kimliğini şekillendiren önemli unsurlar arasında yer alır. Kökenlerine ve tarihine bakıldığında, bu anlatıların insanlık tarihinin en eski dönemlerine, insan varoluşunun başlangıcına kadar uzandığı söylenebilir. Mitolojide yer alan dini, hayali ve doğüstü varlıklar, tanrılar ve kahramanlar; aşk, macera, korku ve inanç gibi temel konuları işler ve zaman içinde efsane olarak nesilden nesile aktarılır. Bu anlatılar, toplumların değerlerini, inanç sistemlerini, korkularını ve arzularını yansıtarak, kültürel mirasın önemli bir parçası haline gelir.

Derviş-i Abdal Musa'nın efsaneleri incelendiğinde, yöre halkının yakın dönemlerde hatırladıkları anlatıları paylaştıkları ve bu anlatıların zaman içinde değişiklik gösterdiği görülmektedir.

Velayetnamede yer alan anlatımlara genel olarak yakın olsa da efsaneler, farklı yörelerde farklı biçimlerde sözlü olarak aktarılmaya devam etmektedir.

Velayetnamede ve diğer yazılı kaynaklarda anlatımı unutulan efsanelerin keramet başlıklarının birkaç tanesi şöyledir.

3.1. Şarabın Bal'a Dönüşmesi

Abdal Musa ile ilgili aktarılan bir menkıbeye göre, yoldan geçen bir kâfir, matarasında içecek taşımaktadır. Abdal Musa, ondan içeceği kendisine vermesini ister. Kâfir ise, "Bu sana gelmez Sultan'im" diyerek talebi reddeder. Ancak Abdal Musa'nın ısrarı üzerine kâfir matarayı verir. Bunun üzerine kâfirin matarasında bulunan şarap şerbet olur. Bu olayı gören kâfir oldukça etkilenir ve bunun üzerine Müslüman olmaya karar verir.

3.2. Abdal Musa Kurbanı

Abdal Musa ile ilgili anlatılan bir menkıbeye göre, çevreyi gezerken bir köyde cüzzam hastalığının yaygın olduğunu fark eder. Köy halkı, Abdal Musa'yı görünce ona yönelerek, "Efendimiz, bizi bu hastalıktan kurtar, biz de her yıl senin adına kurban keselim" şeklinde bir vaatte bulunurlar. Bunun üzerine Abdal Musa, Allah'a dua eder ve köydeki hastalıklar iyileşir. Halk, büyük bir rahatlama yaşar. O günden itibaren, insanlar her yıl "Abdal Musa kurbanı" kesmeye başlarlar.

Bu kurbana "Birlik Kurbanı", "Hak Kurbanı" veya "Tarikatın Kapısını Açan Kurban" da denilmektedir (Seyirci, 1994, s. 91).

3.3. Kazanla Altın Meselesi

Abdal Musa Sultan'ın kerametini anlatan bir başka hikâyede, Abdal Musa, tekke kurmak için sahil tarafına iner ve burada, tekkenin yapılacağı yerden bir kazan altın çıkar.

Ancak Abdal Musa, bu altının yetimlerin hakkı olduğunu ve sahiplerinin deniz kıyısındaki bir kâfir gemisinde bulunduğunu belirtir. Dervişlerine, altının sahiplerine haber vermeleri gerektiğini, gelip almalarını söylemelerini ister. Dervişler gemiye giderek, gemi sahiplerine bir kazan altınlarının bulunduğunu ve almaları gerektiğini iletir. Kâfir, bu altının nasıl bulunduğunu sorar. Dervişler, "Keramet sahibi bir sultanımız vardır, bu altının size ait olduğunu ve gelip almanızı söyledi" diye durumu açıklar.

Altını almaya karar veren kâfir, içinden şöyle düşünür: "Eğer bu adam gerçekten keramet sahibiyse, içki soframız ve domuz etimiz hazır olsun. Öyle olursa altın kazanını onlara bırakırım" der. Bu düşüncesi Abdal Musa Sultan'a malum olur. Bunun üzerine, Abdal Musa dervişlerine domuz avlatır, pişirtir ve içki sofralarını hazırlar. Kâfirler geldiklerinde sofraya kurulmuştur. Yemeklerini yer, içkilerini içer ve altın kazanını alarak gemilerine dönerler. Fakat gemiyi hareket ettirmek istediklerinde gemi kıpırdamaz. O anda kâfir, Abdal Musa Sultan'ın keramet sahibi bir veli olduğunu anlar. Bunun üzerine askerleriyle birlikte altın kazanını alıp geri döner ve Abdal Musa Sultan'a mürit olurlar.

3.4. İncirli Ev Meselesi

Bu efsanede Abdal Musa Sultan'ın incir ağacı ile yapılan bir evin ağacını büyütmesi anlatılmaktadır.

Velayetname de Abdal Musa Sultan, Abdalları ile beraber İncirli Ev'e gelirler. O sırada Veli Dede bir bina inşa etmeye çalışmaktadır. Ancak bir ağaç direği binanın tamamlanması için yeterli değildir. Bu durum Abdal Musa Sultan'a ileildiğinde, Abdal Musa, kunduracının kösele uzatmasını örnek vererek, "Bir babuççı kadar garetimiz yok mudur? Bir goni çeke çeke uzadı, babucu diker, sürete götürür" diyerek ağaca yapışır, çeke çeke bir misli daha uzatır (Güzel, 1999, s. 111,112).

3.5. Kuru Ağaç Yeşertme

Abdal Musa Sultan'ın kuru ağacı yeşertmesi üzerine bir efsanedir. Abdal Musa Sultan bir gün müritleri ile birlikte Hoca Ahmed'i ziyarete giderken her biri ellerine birer taş alırlar. Abdal Musa taşla beraber "üç çatal ağaç" alır. Ahmed'in yanına geldiklerinde taşları bırakırlar. "üç çatal ağaç orada karar kılar", gölgesinde otururlar (Güzel, 1999, s. 112).

3.6. Nefesle Hamile Bırakma

Bu efsane anlatım olarak “nefes evladı” deyimine dayandırılabilir. Hz. İsa’nın dünyaya gelişi de Hz. Meryem’in inzivaya çekildiği zaman; Allah’ın emriyle Cebrail Aleyhisselam’ın nefes üfleterek hamile kalmasıyla olmamış mıdır?

Efsaneye göre; bir adam atını almış giderken, Abdal Musa Sultan ile karşılaşır. Abdal Musa Sultan adamın aygırı nereye götürdüğünü sorar ve bir aygıra ileteceğini öğrenir. Bunun üzerine; “aygırın sahibine ne vereceksen bize ver, biz sana gülbenk çekerecek dileğini olduralım” der. Adam bunu kabul eder ve Abdal Musa Sultan gülbenk çekerek dileğini oldurur.

Bu efsane Abdurrahman Güzel’in kitabında da dönemin dil yapısına göre anlatılmaktadır (Güzel, 1999, s. 113).

3.7. Tahta kılıç

Türbede de bulunan ve yazılı kaynaklarda kısaca kayıt altına alınan “tahta kılıç”; Türk kültür ve tarihi üzerine yapılan araştırmalara göre görüldüğü ilk ortam Şamanizm tabir edilen ve inanç olup olmadığı halen tartışılan kamlık uygulamalarıdır (Duymaz, 2019, s. 181).

Türk tasavvufunun ilk ve önder şahsiyeti Ahmet Yesevi’nin nefisle mücadelesini ifade eden “tahta kılıç”, kendisinden sonra Hacı Bektaşî Veli’ye ondan sonra da Sarı Saltuk, Abdal Musa, Hacım Sultan, Kızıl Deli gibi diğer erenlere intikal ederek manasını devam ettirmiştir (Duymaz, 2019, s. 185,186).

Alevi-Bektaşî toplulukları da Hz. Ali’yi tahta kılıçlı tasavvur ederler. Hatta Zülfikar’la birleştirerek iki uçlu bir kılıç olarak tasarladıkları “tahta kılıcın önemli bir kaynağı da hadislerdir. Hacim Sultan ağaç kılıcı eline alıp hadis rivayetindeki ifadeyi söyleyerek, yani “Lâ feta illâ Ali ve lâ seyye illâ Zülfikar” diyerek savaştır” (Duymaz, 2019, s. 182).

Abdal Musa Sultan’ın tahta kılıcı, onun alçak gönüllülüğünü, barışçılığını, bilgeliğini ve adalet anlayışını sembolize eder. Bu kılıç, genellikle maddi güç ve şiddetten ziyade manevi güç ve barışın bir temsilcisi olarak kabul edilir. Tahta kılıç, bir savaş aracı olmaktan ziyade, dervişlerin dünyaya bakış açısını ve felsefesini yansıtan bir semboldür.

Velayetnamede; Abdal Musa, Gazi Umur Bey’in kendisinden bir yadigar istemesi üzerine, Kızıl Deli Sultan’ı verir ve Kızıl Deli Sultan’a bir tahta kılıç hediye eder. “Abdal Musa Sultan çağırıp bir ağaç kılıç sundu. Kızıl Deli Sultan aldı, öpdi başına kodu. Andan sonra yürüdiler” (Güzel, 1999, s. 118) şeklinde yazmaktadır.

Bir başka kaynakta tahta kılıç ile ilgili anlatım da; “Bektaşî şairlerinden Geda Muslu’nun bir nefesinde, onun Rumeline Serçeşme (kumandan) olduğu, tahta kılıçla taşı ikiye böldüğü, bütün Rumeli’ni islama getirdiği, kafirlerle gazalarda bulunduğu” anlatılır (Atalay A. A., 1997, s. 71).

3.8. Çomak Fırlatma

Bu tür efsaneler, tarihsel ve kültürel bağlamda incelendiğinde, toplumların inanç sistemlerini ve değerlerini anlamaya yardımcı olur. Abdal Musa Sultan’ın çomak fırlatması olayı, onun liderlik yeteneklerini, vizyonunu ve manevi gücünü sembolize eden bir anlatıdır. Efsaneler ve mitlere göz atıldığında, ulu olarak tanımlanan kişilerin yanında genellikle asa, kılıç, çomak, baston gibi eşyaların bulunduğu görülmektedir.

Bu efsanesinde; Abdal Musa Sultan gideceği yere doğru, önce elindeki Kara Çomağı fırlatır, sonra kendisi gider.

“Andan sonra Abdal Musa kalktı, hareket idüp tağa çıktı. Rodos cema'atine Rodos'a Çomağın attı”. Abdal Musa Rodos'tan geri dönerken Kara Çomağını tekrar denizden alır” (Güzel, 1999, s. 119).

Kara çomakla ilgili bir başka anlatım ise de şöyledir; Abdal Musa Sultan “Kutb-ı cihan, veliyyü'z-zaman' olup, her yıl Frengistan' dan bac-harac almaktadır. Senesi gelince kafirler Abdal Musa'nın bacını suya atılmış çomağa bağlarlar, su yoluyla bac Abdal Musa'ya ulaşır. Daima suya atılmış bir çomakla gelen haraca dokunanı Abdal Musa kerametini kullanarak helak etmektedir. Artık bu çomağı herkes tanımaktadır. Haraç vermesi gerekenlere Abdal Musa çomağını su yoluyla göndermektedir. Bu sihirli çomak gönderilen yere gitmekte ve haracı alıp gelmektedir” (Güzel, 1999, s. 120).

Derviş-i Abdal Musa'nın unutulmuş efsanelerinden birkaç tanesi yukarıdaki başlıklar ile özetlenmiştir.

4. Derviş-i Abdal Musa'nın Günümüze Kadar Anlatılan Efsanelerinin Minyatür Sanatı İle Belgelenmesi

Minyatür sanatı, küçük boyutlu ve detaylı tasvirler içeren bir sanat dalı olup, tarih boyunca özellikle kitap süslemelerinde, tarihî olayların, dinî hikâyelerin ve mitolojik sahnelerin betimlenmesinde kullanılmıştır. Bu sanat dalı, yalnızca görsel anlatımı değil, aynı zamanda yazı ile birlikte kompozisyon oluşturma geleneğini de barındırmaktadır. İlk örneklerine duvar resimleri, yani freskler aracılığıyla rastlandığına dair bilgiler birçok tarihi kaynakta yer almaktadır.

Minyatürün kökenine bakıldığında, sanat tarihçileri tarafından bu kelimenin Latince miniatin sözcüğünden türediği ifade edilmektedir. Bu kelime, “kırmızılamak” anlamına gelmekte olup, kırmızı kabuklu ve kabuğundan lakit adı verilen bir tür boya elde edilen bir böcekten üretilen pigmentle yapılan resimlere işaret etmektedir (Akbulut Ersoy, 2006, s. 1).

Anadolu tasavvuf geleneğinde önemli bir figür olan Derviş-i Abdal Musa, yüzyıllar boyunca sözlü kültür aracılığıyla aktarılan menkıbeleriyle tanınmaktadır. Bu anlatılar, zamanla yazılı kaynaklara geçmişse de, görsel belgelenmeleri konusunda yeterli akademik çalışma bulunmamaktadır. Bu bağlamda, Prof. Naile Rengin Oyman danışmanlığında yürütülen “Antalya Elmalı Yöresi Tekke Köyünde Yaşayan Derviş-i Abdal Musa Efsanelerinin Günümüz Anlatımlarının Minyatüre Aktarılması” başlıklı yüksek lisans tezi, bu eksikliği gidermeye yönelik önemli bir girişim niteliğindedir. Çalışmada yapılan araştırmalar, Abdal Musa'ya atfedilen efsanelerin on beş tanesinin zaman içerisinde anlatım değişikliklerine uğradığını, sekiz tanesinin ise yalnızca yazılı kaynaklarda yer almakla birlikte halk arasında unutulduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda, makale kapsamında seçilen bazı efsaneler, geleneksel minyatür tekniğiyle yorumlanarak sunulmaktadır.

4.1. Derviş-i Abdal Musa'nın Geyik Donuna Bürünmesi Efsanesi ve Uygulaması

Derviş-i Abdal Musa'ya atfedilen bu efsane, onun manevi gücünü ve doğayla kurduğu mistik bağı vurgulamaktadır. Tasavvuf geleneğinde hayvan suretine bürünme, şeyhin veya ermişin doğayla bütünleşmesini ve ilahi bir varlıkla özdeşleşmesini simgeleyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anadolu Alevi-Bektaşî kültüründe, evliyaların hayvan formuna bürünmesi ya da hayvanların kutsal bir kimlik kazanması sıkça rastlanan anlatılar arasındadır. Bu bağlamda, geyik figürü masumiyetin, zarafetin ve ilahi yolculuğun sembolü olarak öne çıkmaktadır.

Efsaneye göre, Derviş-i Abdal Musa, geyik suretine bürünerek dağlarda dolaştığı bir sırada Alaiye Beyi'nin oğlu ile karşılaşır. Av peşinde olan genç, gördüğü geyiğe nişan alıp okunu fırlatır. Ok, geyiğin sol kolunun altına isabet eder, ancak hayvan yaşamını yitirmez; dağları ve tepeleri aşarak izini kaybettirir. Avının peşine düşen genç, kan izlerini takip ederek girdiği sığınağın kapısına ulaşır. Burada karşılaştığı pervanelerden⁵ geyiğini ister. Ancak pervaneler, içeride avına dair bir iz bulunmadığını söyleyerek onu geri çevirmek isterler. Genç, ısrarcı davranınca bu durum Derviş-i Abdal Musa'nın kulağına gider ve kendisiyle görüşmek üzere içeri çağrılır. Derviş-i Abdal Musa, gencin derdini dinledikten sonra sol kolunu kaldırır ve genç, attığı okun nişanesini burada görünce şaşkınlık içinde bayılır. Kendine geldiğinde ise artık bu dergâhın kapısından ayrılamayacağını ve burada kalmak istediğini ifade eder. Her ne kadar gitmesi gerektiği söylene de, genç kararından vazgeçmez ve Derviş-i Abdal Musa'nın müritlerinden biri olur. Zamanla tasavvuf yolunda önemli bir şahsiyete dönüşen bu kişi, bugün Kaygusuz Abdal olarak tanınmaktadır. Günümüzde türbe içinde, Derviş-i Abdal Musa'nın mezarının ayakucunda Kaygusuz Abdal'ın da mezarı yer almaktadır.

Bu efsanenin minyatür uygulaması, 27 x 37 cm ebatlarında, 300 gr. ağırlığında %100 pamuklu sulu boya kâğıdı üzerine gerçekleştirilmiştir. Çalışmada akıtma, tarama ve noktalama gibi geleneksel minyatür teknikleri kullanılmıştır. Alaiye Beyi'nin oğlunun giysi ve aksesuarlarında, şapka, çizme, kemer, sadak ve ok gibi unsurlarda dolgu tekniği uygulanarak boyutsal bir derinlik sağlanmıştır. Aynı teknik, Abdal Musa'nın fahirinde, at koşum takımında, bilek koruma bandında ve boyunluğunda da kullanılmıştır. Minyatürün marj kısımlarında ise zerefşan tekniği uygulanarak eser tamamlanmıştır.

Foto 4: Derviş-i Abdal Musa'nın Geyik Donuna Bürünmesi Efsanesinin Minyatür Uygulaması (Foto: S. Ören Doğan)

⁵ Hüküm; ferman, berat anlamında kullanılan terim ve bu belgeleri hazırlamakla görevli memura verilen ünvan.

5. Derviş-i Abdal Musa'nın Kılağılı İsa Bey ile Karşılaşması Efsanesi ve Uygulaması

Bu efsaneye göre, Alaiye Beyi, oğlunun avdan dönmemesi üzerine endişelenir ve adamlarından oğlunu bulmalarını ister. Yapılan araştırmalar sonucunda, gencin Derviş-i Abdal Musa'nın dergâhında olduğu öğrenilir. Bu duruma öfkelenen Alaiye Beyi, dönemin Teke Beyi'ne giderek oğlunun dergâhtan geri getirilmesini talep eder. Teke Beyi, en güvendiği ve savaşıyla tanınan adamı Kılağılı İsa'yı bu konu için görevlendirir.

Kılağılı İsa, vakit kaybetmeden atına binerek Derviş-i Abdal Musa'nın dergâhına doğru yola çıkar. Dergâha ulaştığında dervişler tarafından karşılanır ve içeri buyur edilmek istenir; ancak bu daveti kabul etmeyerek inatla atının üzerinde kalır.

Bu sırada, dervişleriyle birlikte sohbet etmekte olan Abdal Musa Sultan, dışarıda yaşananları sezerek müdahale etmez, ancak olay kendisine malum olur. Tam bu esnada, Kılağılı İsa'nın atının kulağına bir ses gider ve hayvan aniden huzursuzlanmaya başlar. Öfkeli bir şekilde atından inmek isteyen Kılağılı İsa'nın ayağı üzengiye takılır ve istemsizce hayvanın karnına bir tekme savurur. Bunun üzerine at, geldiği hızla geri dönerek Teke Beyi'nin yanına varır. Ancak varış noktasında, atın üzerinde kimse yoktur; sadece üzengiye takılı kalan Kılağılı İsa'nın sol budu geride kalmıştır. Bu haber Teke Beyi'ne ulaştırıldığında, Bey büyük bir öfkeye kapılır. En güvendiği adamını kaybetmiş olmanın verdiği hiddetle Derviş-i Abdal Musa'ya karşı kin besler ve onun üzerine gitmeye karar verir.

Foto 5: Derviş-i Abdal Musa'nın Kılağılı İsa Bey ile Karşılaşması Efsanesinin Minyatür Uygulaması
(Foto: S. Ören Doğan)

6. Derviş-i Abdal Musa'nın Teke Beyi ile Karşılaşması Efsanesi ve Uygulaması

Bu efsaneye göre, Teke Beyi, en güvendiği adamı Kılağılı İsa'yı kaybetmenin derin üzüntüsü ve öfkesiyle harekete geçer. Abdal Musa Sultan'a karşı duyduğu hiddetle, askerlerine yüksek bir tepe de büyük bir ateş yakmalarını ve Abdal Musa'yı bu ateşin içine atmalarını emreder. Kendisi ise davul ve zurna eşliğinde, askerleriyle birlikte bu olayı seyretmek üzere yola çıkar. "Kimmiş Derviş, görelim" diyerek meydan okur.

Bu gelişmeler, Abdal Musa Sultan'a malum olur ve müritlerine dönerek, "Beni seven ardıma düşsün" der. Abdal Musa önde, müritleri arkada ilerlerken, doğadaki tüm canlı cansız varlıklarda bu yürüyüşe eşlik etmeye başlar. Onların hareketine, dağların ve hayvanların da katıldığı anlatılır. Hep birlikte semah dönerek ateşe doğru ilerledikleri sırada, karşı dağdan kara bir canavar hızla üzerlerine doğru koşmaya başlar. Abdal Musa Sultan, dergâhın oduncusu Baltası Gedik'e dönerek, canavarın boynuna baltasıyla vurmasını ister. Bu sırada, Abdal Musa Sultan ve müritleri hiçbir zarar görmeden ateşin içinden geçerek yollarına devam eder. Baltası Gedik, canavarın boynuna balta ile vurduğunda, Teke Beyi aniden atından düşerek hayatını kaybeder.

Abdal Musa Sultan, dağdan gelen kara canavarın aslında Teke Beyi'nin ruhu olduğunu söyler. Teke Beyi'nin ölümüyle birlikte, askerleri dağılır ve ortalık yeniden sükûnete kavuşur.

Bu efsanenin minyatür uygulaması, iki parça hâlinde hazırlanmıştır. Çalışma, 27 x 37 cm ebatlarında, 300 gr. ağırlığında %100 pamuklu sulu boya kâğıdı üzerine gerçekleştirilmiştir. Minyatürde geleneksel tekniklerden akıtma, tarama ve noktalama yöntemleri kullanılmıştır.

Foto 6: Derviş-i Abdal Musa'nın Teke Beyi ile Karşılaşması Efsanesinin Minyatür Uygulaması
(Foto: S. Ören Doğan)

7. Sonuç ve Öneriler

Derviş-i Abdal Musa, Anadolu Aleviliği ve Bektaşiliği üzerindeki derin etkisiyle modern Türk kültüründe hâlâ önemli bir figür olarak varlığını sürdürmektedir. Onun öğretileri, günümüz Alevi-Bektaşî topluluklarında sosyal adalet, hoşgörü ve insan sevgisi gibi değerler etrafında

şekillenmeye devam etmektedir. Bu miras, özellikle toplumsal dayanışma, eşitlik ve hoşgörünün vurgulandığı modern kültürel ve sosyal yapılar içinde kendine yer bulmuştur. Ayrıca, Abdal Musa'nın mütevazı yaşam felsefesi ve ahlaki öğretileri, günümüz sanatında, edebiyatında ve halk kültüründe simgesel bir referans noktası olmayı sürdürmektedir.

Uygulanan ritüeller, ziyaret yerlerinde insanların manevi arınma, dilek ve adak ritüellerini gerçekleştirdiği mekânlar olarak modern toplumda önemli bir anlam taşımaktadır. Yapılan Cem törenleri, toplumsal birliktelik ve dayanışmanın güçlü bir sembolü olarak, Derviş-i Abdal Musa'nın adalet, eşitlik ve hoşgörü anlayışını yansıtmaktadır. Cem törenlerinde uygulanan on iki hizmet ve Abdal Musa'nın etrafında gelişen menkıbeler, onun ruhani liderliğinin ve öğretilerinin nesiller boyu aktarılmaya devam ettiğini göstermektedir. Bu hizmetler ve menkıbeler, sadece dini bir miras değil, aynı zamanda kültürel bir miras olarak da toplumsal bellekte yer edinmiştir. Aşure Günü, hem dini hem de kültürel açıdan önemli bir olgu olup, toplumsal hafızada Abdal Musa'nın insan sevgisi ve paylaşma ilkesini hatırlatır.

Efsaneler incelendiğinde, yöreden yöreye farklılık gösterdiği ve anlatımların günümüze değişerek aktarıldığı gözlemlenmektedir. Bazı efsanelerin günümüzde anlatımlarının bulunmadığı da bilinmektedir. Efsanelerin bir sonraki nesillere aktarımında, araştırma yapılacak yazılı kaynakların sayısının az olduğu görülmekte olup, tarihi dönemleri yansıtabilecek görselliğin ve fotoğraflı belgelerin azlığı dikkate değerdir. Tarih boyunca savaş sahneleri, düğünler, cülus törenleri, şenlikler ve birçok konunun minyatürlerinin yapıldığı düşünülürse, Derviş-i Abdal Musa'nın efsanelerine dair minyatür çalışması yapılmadığı görülmüştür. Bu eksiklik, tarihsel ve kültürel hafızanın korunması açısından önemli bir boşluk olarak değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda, Abdal Musa'ya atfedilen efsanelerin minyatür sanatıyla görselleştirilmesi, sözlü kültürün yazılı ve görsel sanatlarla bütünleştirilmesine yönelik önemli bir girişimdir. Minyatür sanatı, tarih boyunca dini ve kültürel olayların aktarımında etkili bir araç olmuş, geleneksel motifler ve kompozisyonlarla toplumsal hafızanın görsel bir kaydı olarak işlev görmüştür. Abdal Musa efsanelerinin sanatsal bir bağlamda ele alınması, hem akademik hem de sanatsal disiplinler açısından yeni bir perspektif sunmaktadır. Geleneksel minyatür teknikleriyle oluşturulan bu çalışmalar, efsanelerin estetik boyutunu öne çıkararak tarihsel sürekliliğin korunmasına katkıda bulunacaktır.

Sonuç olarak, Abdal Musa'nın öğretileri ve onun etrafında şekillenen ritüel ve semboller, günümüz Türk toplumunda hâlâ güçlü bir yer bulmaktadır. Hem inanç sisteminde hem de kültürel pratiklerde yaşayan bu miras, toplumsal dayanışmayı ve maneviyatı destekleyen önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Görsel sanatlarla bu anlatıların desteklenmesi, tasavvuf geleneğinin çağdaş akademik ve sanatsal bağlamlarda daha derinlemesine incelenmesine olanak tanımakta, böylece sözlü ve yazılı kültür unsurlarının somut sanat eserleriyle bütünleştirilerek gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sunmaktadır. Bu çalışma, Abdal Musa'nın mirasının sanatsal yöntemlerle yorumlanarak kalıcılığının sağlanmasına yönelik önemli bir akademik ve sanatsal girişim olarak değerlendirilmelidir.

Kaynaklar

- Akbulut Ersoy, S. (2006). *Osmanlı minyatür tekniği*. Ankara: İnkansa Matbaacılık Ltd. Şti.
- Alyılmaz, C. (2024). Petrogliflerden semahlara ve semalara farklı bir bakış içinde *Dil ve Kültür (Araştırmalar ve İncelemeler)*. İzmir: Duvar Yayınevi.
- Atalay, A. A. (1997). *Abdal Musa sultan ve velayetnamesi*. İstanbul: Can Yayınları.
- Atalay, A. A. (2024). *Abdal Musa sultan ve velayetnamesi (12. Basım)*. Can Yayınları.
- Duymaz, A. (2019). Geleneksel anlatılarda bir şaman/sufi silahı: tahta kılıç. 9. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi*. Ankara: Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Yayınları, 181-195.
- Güzel, A. (1999). *Abdal Musa velayetnamesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Seyirci, M. (1994). *Abdal Musa sultan*. İstanbul: Der Yayınevi.

Extended Abstract

Abdal Musa Sultan is considered one of the leading figures of the Alevi-Bektashi tradition, leaving a profound impact, particularly in Western Anatolia. His life, dating back to the late 13th and early 14th centuries, played a significant role in the spread of Sufi teachings throughout Anatolia. By inheriting the spiritual legacy of Hacı Bektaş-ı Veli, he ensured that these teachings reached a wide audience. Hacı Bektaş-ı Veli is regarded as Abdal Musa's uncle, and following his passing, Abdal Musa was raised by Kadıncık Ana (Kutnu Melek/Fatma Bacı). During this period, he inherited Hacı Bektaş-ı Veli's scholarly knowledge and contributed to the spread of Sufi thought across Anatolia, ensuring its transmission to future generations.

Abdal Musa resided for a time at the Hacı Bektaş-ı Veli Tomb before traveling through Anatolia to continue spreading Sufi teachings. Eventually, he established a lodge in Tekke Village, located in the Elmalı district of Antalya, where he trained numerous dervishes. The lodge he founded functioned not only as a religious and Sufi center but also as a hub for social and cultural interaction. Abdal Musa's intellectual legacy is grounded in core values such as love for humanity, tolerance, harmony with nature, justice, freedom, and truth. In this context, his poetry and teachings are still highly revered by Alevi-Bektashi communities today.

The Abdal Musa Lodge continues to serve as an important spiritual center, welcoming visitors seeking spiritual peace through prayer. Additionally, they visit other sacred sites within the lodge's garden and surrounding areas. Visitors pay their respects at the Tomb of Budala Sultan and make offerings to the wish tree located on Dur Mountain and its foothills. Moreover, they perform rituals at sites of high spiritual significance, such as the wishing stone and the Zamzam well. These traditions illustrate that Abdal Musa's teachings have been passed down not only through oral narratives but also through rituals and practices that have endured across generations.

The life of Abdal Musa and the legends attributed to him have been preserved through oral culture. However, over time, some of these legends have undergone alterations, while others have been forgotten. Today, discrepancies can be observed between the legends passed down orally and those recorded in the Velayetname. This article is based on a master's thesis

titled "The Miniaturization of Dervish Abdal Musa Legends from Tekke Village in Elmalı, Antalya." As part of this study, legends at risk of being forgotten were documented, contributing to the preservation of cultural memory. Given the absence of visual documentation, these narratives were supported through miniature art to safeguard historical and cultural heritage.

Miniature art is a traditional form of artistic expression historically used to illustrate books, depict historical events, religious narratives, and mythological scenes. This art form, characterized by small-scale and highly detailed compositions, involves both visual storytelling and the integration of textual elements. Historical sources indicate that the earliest examples of miniature art can be traced to wall paintings or frescoes.

The legends attributed to Abdal Musa have been visually represented through miniature art, transforming them into illustrated narratives. Traditional miniature techniques, such as flowing, hatching, and stippling, were employed in this process. These works emphasize the artistic and cultural dimensions of the legends, representing a significant effort to integrate oral culture with visual and literary traditions. In this context, the visualization of Abdal Musa's legends through miniature art serves as a unique method for preserving cultural heritage and transmitting it to future generations.

The legends examined in this study include "The Dervish Abdal Musa's Transformation into a Deer Skin," "The Dervish Abdal Musa's Encounter with Kılâğılı İsa Bey," and "The Dervish Abdal Musa's Encounter with the Teke Bey." These narratives highlight Abdal Musa's supernatural abilities, his strong sense of justice, and his Sufi identity. Through miniature art, these legends are reinterpreted in an artistic and cultural context while preserving their original essence.

In conclusion, the integration of miniature art into the depiction of Abdal Musa's legends plays a crucial role in the preservation of cultural heritage. Given the risk of oral traditions fading over time, artistic and academic efforts such as this study make a significant contribution to safeguarding cultural memory. The teachings of Abdal Musa, the legends surrounding him, and their artistic representations will continue to serve as a bridge between the past and the future, ensuring the enduring presence of Anatolia's Sufi heritage.

